

УДК 331.5(477):339.9

Андрій БОЯР,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна;
ORCID ID 0000-0002-9379-8140
e-mail: andrij.boyar@vnu.edu.ua

Дарія ЦАРЮЧЕНКО,
здобувачка третього курсу першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини»,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна;
e-mail: Tsariuchenko.Dariia2023@vnu.edu.ua

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2026-03-26-36>

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Дослідження трудової еміграції України в умовах війни є важливим науковим і практичним завданням, оскільки міграційні процеси істотно впливають на функціонування ринку праці, демографічну ситуацію, формування людського капіталу та перспективи повоєнного відновлення держави.

Мета. Метою статті є визначення основних чинників, тенденцій, структури та наслідків трудової еміграції населення України в сучасних умовах воєнного стану.

Методи. Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. У роботі використано системний підхід, методи аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення та статистичного аналізу, що дозволило дослідити сучасний стан міжнародної трудової міграції українців, оцінити її масштаби, географічну структуру та вплив на соціально-економічний розвиток країни.

Результати. У статті встановлено, що війна стала ключовим чинником активізації міграційних процесів та суттєво змінила їх характер. Визначено основні країни-реципієнти українських трудових мігрантів, охарактеризовано галузеву структуру їх зайнятості та особливості гендерного і вікового складу. Розкрито позитивні наслідки трудової міграції, зокрема надходження грошових переказів, підвищення добробуту населення та набуття нового професійного досвіду, а також негативні ефекти, пов'язані з дефіцитом робочої сили, демографічними втратами та відтоком кваліфікованих кадрів.

Висновки. Обґрунтовано, що трудова еміграція має комплексний вплив на економічний і соціальний розвиток України. Ефективна державна політика у сфері зайнятості, розвитку людського капіталу та стимулювання повернення мігрантів є важливою умовою мінімізації негативних наслідків міграції та забезпечення сталого розвитку країни.

Ключові слова: трудова еміграція, міжнародна міграція, ринок праці, воєнний стан, людський капітал, грошові перекази, Україна, трудові мігранти.

Andrii BOIAR,
Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of
International Economic Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Lutsk, Ukraine

Daria TSARIUCHENKO,
third-year student of the first (bachelor's) level of higher education in
the specialty "International Economic Relations",
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Lutsk, Ukraine

TRENDS AND CHALLENGES OF LABOR EMIGRATION IN UKRAINE DURING THE WAR

Introduction. *The study of labor emigration from Ukraine under wartime conditions is an important scientific and practical task, as migration processes significantly affect the labor market, demographic situation, human capital formation, and the prospects for the country's post-war recovery.*

The purpose of the article. *Therefore the purpose of the article is to identify the main factors, trends, structure, and consequences of labor emigration from Ukraine under the current conditions of martial law.*

Methods. *The methodological basis of the study is formed by general scientific and special research methods. The paper employs a systemic approach, methods of analysis and synthesis, comparison, generalization, and statistical analysis, which made it possible to investigate the current state of international labor migration of Ukrainians, assess its scale, geographical structure, and impact on the country's socio-economic development.*

Results. *The study reveals that the war has become the key factor driving migration processes and has significantly transformed their nature. The main recipient countries of Ukrainian labor migrants are identified, while the sectoral structure of employment and the characteristics of migrants' gender and age composition are analyzed. The positive effects of labor migration are highlighted, including remittance inflows, improved household welfare, and the acquisition of new professional skills and experience. At the same time, the study identifies negative consequences associated with labor shortages, demographic losses, and the outflow of highly qualified personnel.*

Conclusions. *It is substantiated that labor emigration has a complex impact on the economic and social development of Ukraine. An effective state policy in the fields of employment, human capital development, and the encouragement of migrant return is an important prerequisite for minimizing the negative consequences of migration and ensuring the country's sustainable development.*

Keywords: *labor emigration, international migration, labor market, martial law, human capital, remittances, Ukraine, labor migrants.*

JEL Classification: *F22, J61, J24, O15.*

Вступ.

Активізація міграційних потоків, зростання мобільності робочої сили та поглиблення міжнародного поділу праці зумовлюють посилення взаємозалежності національних економік. Україна є активним учасником цих процесів, оскільки значна частина її населення працює за кордоном, формуючи вагомий частку міжнародних трудових мігрантів. Саме тому дослідження місця України та українців на світовому ринку праці є актуальним і важливим для розуміння сучасних економічних та соціальних процесів.

Огляд літератури.

Проблеми розвитку світового ринку праці, міжнародної трудової міграції та участі різних країн у цих процесах досліджували багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Проблематика міжнародної трудової міграції є однією з ключових у дослідженнях сучасного світового ринку праці, оскільки вона безпосередньо впливає на економічний розвиток держав, структуру зайнятості населення та формування людського капіталу. Волоско Я. О. розглядає міжнародну трудову міграцію як складний соціально-економічний процес, що виникає під впливом як економічних, так і соціально-політичних чинників. Авторка акцентує увагу на тому, що головними причинами трудової міграції залишаються відмінності в рівнях оплати праці, можливостях працевлаштування та якості життя між країнами. Водночас дослідниця наголошує як на позитивних наслідках міграції, пов'язаних із надходженням грошових переказів та зменшенням безробіття, так і на негативних, зокрема впливі трудових ресурсів та втраті кваліфікованих кадрів [1]. Подібної позиції дотримуються Нісіфорова А. та Короленко Н. і Петросян А., які підкреслюють багатофакторний характер міграційних процесів і необхідність комплексного аналізу їх економічних та соціальних наслідків [2; 3].

Теоретичні аспекти функціонування світового ринку праці та розвитку міжнародної трудової мобільності висвітлені у працях Петренко К. В. та Пігуль В. В. Автори зазначають, що глобалізація, міжнародний поділ праці та посилення економічної інтеграції сприяють зростанню масштабів переміщення робочої сили між країнами [4]. Важливу роль у цих процесах відіграють інновації, які, за твердженням Дж. Бехери, А. Джейн та Р. Шарми, зумовлюють трансформацію структури зайнятості, зміну вимог до кваліфікації працівників та підвищення мобільності людського капіталу [5]. Міжнародна трудова міграція в таких умовах стає важливим механізмом перерозподілу трудових ресурсів між країнами та регіонами.

Сучасні тенденції міжнародної трудової міграції та особливості функціонування глобального ринку праці досліджує Мішина С., яка наголошує на зростанні ролі міграційних процесів у забезпеченні потреб національних економік у трудових ресурсах. Авторка підкреслює, що міжнародна трудова міграція дедалі більше визначається не лише економічними чинниками, а й політичними, демографічними та безпековими викликами. Дослідниця також звертає увагу на зростання конкуренції між країнами за висококваліфікованих працівників, що посилює ризики «відтоку мізків» для держав-донорів робочої сили [6].

Особливу увагу науковці приділяють місцю України у світовому ринку праці. Сидорук Б. В. і Панов А. відзначають, що інтеграція України у міжнародний ринок праці супроводжується активним залученням українських працівників до економік європейських країн. Водночас автор наголошує, що значні масштаби трудової еміграції створюють як нові можливості для економічного розвитку через збільшення обсягів грошових переказів, так і суттєві виклики для національного ринку праці, пов'язані зі скороченням трудового потенціалу країни [7]. Аналогічні висновки містяться у роботі Червінської Л. П., яка досліджує наслідки міжнародної трудової міграції для України та підкреслює необхідність формування ефективної державної політики щодо збереження та розвитку людського капіталу [8].

Окремий напрям досліджень стосується впливу демографічних процесів на ринок праці. Герасименко Ю. С. акцентує увагу на таких сучасних викликах, як старіння населення та дефіцит кадрів, які посилюються внаслідок міграційного відтоку працездатного населення. На думку авторки, скорочення чисельності економічно активного населення створює значні ризики для забезпечення потреб національної економіки у трудових ресурсах та обумовлює необхідність пошуку нових механізмів залучення і розвитку людського капіталу [9]. Водночас Перепелюкова О. і Мохамад А., аналізуючи зарубіжний досвід працевлаштування населення, наголошують на доцільності використання європейських практик регулювання ринку праці та підтримки зайнятості для мінімізації негативних наслідків міграційних процесів в Україні [10].

Мета дослідження.

Метою дослідження є виявлення сучасних тенденцій, особливостей та чинників трудової еміграції населення України в умовах війни, а також оцінювання її соціально-економічних наслідків для національної економіки, ринку праці та демографічного розвитку держави.

Матеріали і методи дослідження.

Дослідження ґрунтується на комплексному підході до аналізу сучасних тенденцій та викликів трудової еміграції України в умовах війни. Інформаційну базу дослідження сформували наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань міжнародної трудової міграції, функціонування світового ринку праці та розвитку людського капіталу, статистичні матеріали Державної прикордонної служби України, Національного банку України, Державної служби статистики України, а також аналітичні звіти Міжнародної організації праці (МОП), Міжнародної організації з міграції (МОМ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Євростату та інших міжнародних інституцій.

Для досягнення поставленої мети використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, методи аналізу та синтезу застосовано для дослідження причин, особливостей і наслідків трудової еміграції українського населення. Метод статистичного аналізу використано для оцінювання масштабів міграційних процесів, динаміки переміщення населення та обсягів грошових переказів трудових мігрантів. Порівняльний метод дав змогу виявити зміни у структурі та географії трудової міграції до та після початку повномасштабної війни.

Системний підхід дозволив розглядати трудову еміграцію як складне соціально-економічне явище, що перебуває під впливом економічних, демографічних, політичних та безпекових чинників. Метод узагальнення використано для формування висновків щодо основних тенденцій розвитку трудової міграції України та визначення її впливу на економічний і соціальний розвиток держави в умовах воєнного стану.

Результати дослідження.

Міжнародна трудова міграція є одним із найбільш важливих факторів розвитку сучасної світової економіки. У 1922 році Міжнародна організація праці (МОП) під час Міжнародної конференції з

праці вперше ввела поняття «міжнародна міграція», яке визначає переміщення населення між державами, тобто передбачає перетин державного кордону [6, с. 121].

На стан міграційних потоків впливають різні фактори, які поділяють на економічні та неекономічні. До економічних належать: вища заробітна плата, можливість кар'єрного зростання, ефективне застосування власних знань та навичок, а також матеріальне заохочення за добре виконану роботу. Неекономічні чинники включають політико-правові, релігійні, етнічні мотиви (з'єднання сімей або повернення на історичну батьківщину), екологічні, освітньо-культурні та психологічні причини. При цьому слід зазначити, що в більшості випадків головним стимулом трудової міграції є саме економічні мотиви [2, с. 4].

Трудова міграція українців завжди була важливим соціально-економічним явищем, однак з початком повномасштабної війни в 2022 році вона набула нових масштабів та специфічних рис. Збройний конфлікт суттєво змінив причини, структуру, напрямки й динаміку переміщення працездатного населення, особливо серед молоді. Якщо раніше основним мотивом була економічна доцільність, то в умовах війни дедалі більшого значення набули безпекові фактори, втрата джерел доходу, руйнування інфраструктури, обмеження на внутрішньому ринку праці. Велика кількість громадян була змушена виїхати за кордон у пошуках не лише роботи, але й захисту, тимчасового прихистку та стабільності. Упродовж 2014–2024 років трудова міграція з України суттєво змінилася як за обсягами, так і за структурою.

Перший потужний сплеск воєнно зумовленої міграції відбувся у 2014 році після анексії Криму та початку збройного конфлікту на Донбасі. Тисячі людей втратили домівки, робочі місця, доступ до базових соціальних послуг. Вимушене переміщення з тимчасово окупованих територій у поєднанні з економічною кризою сприяло активізації виїзду за кордон. Багато внутрішньо переміщених осіб після кількох місяців перебування в інших регіонах України приймали рішення шукати роботу в Європі.

У наступні роки ситуація залишалась напруженою. Війна на сході, політична нестабільність, економічне зростання, що не забезпечувало гідного рівня життя, підтримували сталий відтік трудових ресурсів. Проте саме 2022 рік став переломним. Повномасштабне вторгнення Росії спричинило безпрецедентні обсяги міграції – як вимушеної, так і трудової. У перші місяці війни понад 7 мільйонів осіб залишили Україну, з них близько 5 мільйонів – до країн Європейського Союзу [11]. Хоча більшість із них спершу виїхала з гуманітарних причин, у подальшому значна частина почала шукати роботу, що перетворило статус біженця на статус трудового мігранта.

Відмінною рисою сучасної української міграції є зміна поведінки громадян у прийнятті рішення про виїзд. Якщо раніше міграція була переважно запланованою, підготовленою та часто тимчасовою, то з початком воєнних дій вона набула рис спонтанності, невизначеності та вимушеності. Люди, які раніше не розглядали можливість еміграції, були змушені тікати від бойових дій, і вже перебуваючи в іншій країні, намагалися знайти роботу, щоб забезпечити себе та свої родини. Крім того, суттєво зросла кількість жінок та молоді серед трудових мігрантів, що пояснюється як мобілізаційними обмеженнями для чоловіків, так і прагненням жінок гарантувати безпеку своїм дітям [12].

У 2025 році з України виїхали 16,1 млн громадян, тоді як повернулися 15,8 млн. Таким чином, негативне сальдо міграції становило близько 290 тис. осіб, які не повернулися до країни. Водночас цей показник є приблизно у півтора рази нижчим, ніж у 2024 році, коли кількість тих, хто не повернувся, сягала майже 443 тис. осіб (рис. 1).

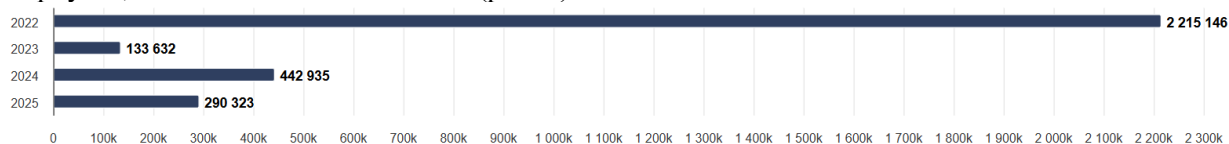

Рис. 1. Кількість громадян України, що виїхали з України та не повернулися

Джерело: [12].

У цілому за період чотирьох років повномасштабної війни з підконтрольних Україні територій офіційно виїхали та не повернулися 3,1 млн громадян. Варто зазначити, що переважна більшість із них – близько 72% – залишили країну ще протягом першого року після початку повномасштабного вторгнення [12].

В умовах воєнного стану значно змінилася гендерна, вікова та професійна структура українських трудових мігрантів. Якщо до 2022 року переважну частину мігрантів становили чоловіки працездатного віку, то після початку війни основну частину трудових мігрантів почали складати жінки (особливо матері з дітьми), молоді люди віком 18–35 років, а також літні особи, які виїжджають разом із родинами [13]. За наявними статистичними даними, серед дорослого населення, яке виїхало за кордон, переважають жінки віком 30–40 років, часто разом із дітьми. Приблизно дві третини з них мають вищу освіту, що свідчить про відтік кваліфікованого та освіченого людського капіталу. Значна частина цих жінок уже працевлаштувалася за межами країни, хоча не завжди відповідно до отриманої спеціальності. З плином часу вони дедалі більше інтегруються в нове середовище: набувають професійного досвіду, визнають дипломи або змінюють кваліфікацію.

Географія трудової еміграції з України є показовим відображенням історичних, економічних, політичних і соціальних змін, які відбувалися у країні та світі протягом останніх десятиліть. Просторове переміщення українців у пошуках роботи змінювалося залежно від зовнішньополітичної ситуації, потреб ринків праці різних країн, візової політики, економічної кон'юнктури та соціокультурних чинників.

На початку 1990-х років, після розпаду СРСР і здобуття Україною незалежності, спостерігався різкий соціально-економічний спад, що стимулював першу хвилю масової трудової еміграції. Основними напрямками тоді стали Росія, Білорусь та інші пострадянські країни. Вже у 2010-х роках спостерігалось зміцнення західного вектора трудової міграції. Основними країнами-реципієнтами стали Польща, Чехія, Італія, Німеччина, Іспанія, а також США та Канада. Італія продовжувала залишатися привабливою для жінок, зайнятих у сфері догляду, а Польща – для сезонної та довгострокової роботи у виробничому секторі, логістиці, сфері послуг. Після 2014 року, з початком воєнних дій, відбулися суттєві зрушення у географії трудової міграції. Стрімко зріс потік трудових мігрантів до Польщі, яка запровадила спрощені механізми оформлення працівників з України. Одночасно активізувалася міграція до Чехії, Литви, Угорщини та Словаччини – країн, які спростили візові процедури та активно залучали українських працівників у рамках політики мобільності ЄС. Після запровадження безвізового режиму з ЄС у 2017 році географія української трудової еміграції значно розширилася. Люди отримали змогу вільно подорожувати, проходити співбесіди, знайомитися з умовами праці в різних країнах. Це стимулювало тимчасову й сезонну міграцію до країн, які раніше не були серед традиційних напрямків – Бельгії, Нідерландів, Швеції, Фінляндії. Особливо актуальною стала робота у сільському господарстві та на переробних підприємствах, де відчувався дефіцит кадрів.

У 2022 році через повномасштабне вторгнення географія міграції знову різко змінилася. Вперше масово почали виїжджати жінки з дітьми, які спершу отримували тимчасовий захист, а згодом – влаштовувались на роботу. Впродовж 2022–2023 років основними напрямками залишалися Польща, Німеччина, Чехія, Італія, Іспанія, однак зросла кількість мігрантів у країнах Північної Європи – Швеції, Данії, Норвегії, а також в Австрії, Ірландії та навіть у Балканських країнах. У цих державах українці отримали можливість легального працевлаштування у сфері обслуговування, медичної допомоги, догляду, освіти та логістики.

У державах Європейського Союзу статус тимчасового захисту мають понад 4,3 млн українських громадян. Найбільша кількість осіб із таким статусом зосереджена у кількох країнах, зокрема: у Німеччині – 1 млн 260 тис. 230 осіб, у Польщі – 965 990 осіб, а в Чехії – 397 185 осіб. [14].

Українські трудові мігранти відіграють важливу роль у функціонуванні ринків праці багатьох країн світу, насамперед держав Європейського Союзу. Їхня участь у міжнародному ринку праці характеризується значною галузевою диференціацією, що зумовлена попитом на робочу силу у певних секторах економіки приймаючих країн, рівнем кваліфікації працівників, мовними бар'єрами та умовами доступу до ринку праці. Найбільша концентрація українських працівників спостерігається у таких секторах економіки, як будівництво, сільське господарство, промисловість, сфера послуг, транспорт і логістика, а також доглядова сфера та інформаційні технології.

Однією з найбільш поширених сфер зайнятості українських трудових мігрантів є будівельна галузь. Цей сектор традиційно потребує значної кількості робочої сили, особливо у країнах Центральної та Західної Європи, де активно розвивається інфраструктура та житлове будівництво. Українці працюють на будівельних майданчиках у Польщі, Чехії, Німеччині, Словаччині та інших

країнах. Найчастіше вони займають посади мулярів, бетонників, електриків, монтажників, зварювальників, малярів та інших робітничих спеціальностей.

За оцінками експертів ринку праці Польщі, до 2022 року понад 30–35 % українських трудових мігрантів працювали саме у будівельному секторі. Українські працівники цінуються роботодавцями через відносно високу професійну підготовку, працездатність та готовність працювати на умовах, які часто не приваблюють місцеве населення. У Німеччині та Чехії попит на будівельників з України також залишається високим через дефіцит робочої сили та старіння місцевого населення [15].

У багатьох країнах Європи існує сезонна потреба у великій кількості працівників для виконання робіт зі збору врожаю, сортування продукції та роботи на фермах. Саме тому українські трудові мігранти активно залучаються до сезонної роботи у Польщі, Німеччині, Нідерландах, Іспанії, Італії та Фінляндії. У цьому секторі українці працюють на зборі фруктів, ягід та овочів, у тепличних господарствах, на фермах та аграрних підприємствах. Сезонна зайнятість дозволяє українцям отримувати доходи протягом кількох місяців, після чого частина працівників повертається на батьківщину або переходить до роботи в інших галузях.

Важливу роль у працевлаштуванні українських мігрантів відіграє також промисловість, зокрема обробна промисловість. Багато українців працюють на підприємствах автомобільної, харчової, електронної та машинобудівної промисловості у Польщі, Чехії, Німеччині та Словаччині. Основними видами робіт у цьому секторі є робота на виробничих лініях, пакування продукції, контроль якості, складання деталей та логістичні операції.

Значна частина українських трудових мігрантів зайнята у сфері послуг, яка охоплює широкий спектр видів діяльності. У цій сфері українці працюють у готелях, ресторанах, кафе, торговельних мережах, клінінгових компаніях та інших підприємствах. Особливо поширеною є робота у готельно-ресторанному бізнесі, де українські працівники виконують обов'язки офіціантів, кухонних працівників, покоївок, прибиральників та помічників на кухні. Особливе місце у структурі зайнятості українських трудових мігрантів займає доглядова сфера. У багатьох європейських країнах спостерігається старіння населення, що створює значний попит на працівників, які доглядають за літніми людьми або людьми з інвалідністю. У цій сфері особливо багато працює українських жінок [10].

Окремим напрямом зайнятості є транспорт і логістика. Через активний розвиток міжнародної торгівлі та електронної комерції у Європі зростає потреба у водіях, кур'єрах, працівниках складів та логістичних центрів. Українські працівники активно залучаються до цієї сфери, особливо у Польщі, Німеччині та країнах Балтії.

В останні роки зростає також роль висококваліфікованої праці українців, зокрема у сфері інформаційних технологій. Україна має потужний потенціал у галузі ІТ, і багато українських програмістів, інженерів та спеціалістів з цифрових технологій працюють на міжнародні компанії. Частина з них працює безпосередньо за кордоном, а частина – дистанційно.

Значні масштаби виїзду громадян за кордон з метою працевлаштування мають комплексний вплив на економіку, демографічну ситуацію, соціальну структуру суспільства та розвиток держави загалом. Наслідки трудової міграції можуть бути як позитивними, так і негативними, тому їх аналіз є важливим для розуміння ролі України у світовому ринку праці та формування ефективної державної політики.

Одним із найважливіших *позитивних економічних наслідків* трудової міграції є надходження грошових переказів від українських працівників, які працюють за кордоном. Навіть в умовах війни трудові мігранти продовжують активно підтримувати свої родини. У 2024 році загальний обсяг грошових переказів в Україну з-за кордону становив 9,6 млрд дол. США (з урахуванням як офіційних, так і неофіційних каналів), що на 17,2 % менше порівняно з 2023 роком [16]. Водночас середній розмір одного транскордонного переказу зріс до 267 дол. США проти 256 дол. США роком раніше. Найбільші обсяги коштів через системи грошових переказів надходили зі США (19,39 %), Ізраїлю (16,80 %), Німеччини (10,80%), Італії (10,21 %) та Великої Британії (9,41 %) [16]. Ці кошти спрямовуються переважно на споживання, оплату житла, освіти, медичних послуг, а також на підтримку родичів. Таким чином, грошові перекази сприяють підвищенню рівня життя домогосподарств та стимулюють внутрішній попит в економіці. Крім того, фінансові надходження від трудових мігрантів відіграють важливу роль у підтримці макроекономічної стабільності країни.

Вони сприяють зміцненню платіжного балансу, збільшують валютні резерви та допомагають стабілізувати національну валюту. Виїзд частини працездатного населення за кордон частково знижує навантаження на національний ринок праці, особливо у періоди економічних криз. Для багатьох громадян міграція стає можливістю отримати роботу та забезпечити стабільний дохід, який вони не могли б отримати в Україні.

Українські працівники, працюючи за кордоном, отримують доступ до сучасних технологій, нових методів організації праці та управління, а також до міжнародного досвіду ведення бізнесу. У разі повернення на батьківщину ці знання можуть бути використані для підвищення ефективності діяльності підприємств, впровадження інновацій та розвитку підприємництва. Таким чином, трудова міграція сприяє формуванню якісно нового людського капіталу [4]. Частина трудових мігрантів після повернення в Україну інвестує зароблені кошти у відкриття власної справи. Це сприяє створенню нових робочих місць, розвитку малого та середнього бізнесу, а також підвищенню економічної активності в регіонах. Отриманий за кордоном досвід ведення бізнесу та управління ресурсами дозволяє таким підприємствам бути більш ефективними та конкурентоспроможними.

Незважаючи на значні позитивні ефекти, трудова міграція має і суттєві *негативні наслідки* для України, які проявляються у довгостроковій перспективі та впливають на ключові сфери розвитку держави. Однією з найбільш гострих проблем є відтік робочої сили, що призводить до дефіциту кадрів на внутрішньому ринку праці. Масовий виїзд працездатного населення, особливо молоді, зменшує пропозицію робочої сили та ускладнює функціонування окремих галузей економіки. Найбільш відчутним цей дефіцит є у промисловості, будівництві, транспорті, медицині та освіті, де зростає потреба у кваліфікованих працівниках.

Особливо небезпечним явищем є вплив висококваліфікованих кадрів, або так званий «відтік мізків». У результаті країна втрачає значну частину свого інтелектуального потенціалу, що негативно впливає на інноваційний розвиток, наукову діяльність та конкурентоспроможність економіки [15].

Суттєві негативні наслідки трудова міграція має для демографічної ситуації в Україні. Виїзд молодого населення призводить до скорочення чисельності працездатних громадян, старіння населення та зниження рівня народжуваності. Це створює додаткове навантаження на соціальні системи, зокрема пенсійну та систему охорони здоров'я. У довгостроковій перспективі такі тенденції можуть призвести до дисбалансу між працюючим населенням і особами, які потребують соціальної підтримки [5].

Важливими є також соціальні наслідки трудової міграції. Формування «розділених сімей» негативно впливає на стабільність сімейних відносин та процес виховання дітей. Діти, які тривалий час залишаються без безпосередньої участі батьків, можуть відчувати психологічний дискомфорт, мати труднощі у навчанні та соціалізації. Це створює ризики формування соціальних проблем у майбутньому [3].

Систематизуємо позитивні та негативні наслідки трудової міграції для України у табл. 1.

Таблиця 1

Позитивні та негативні наслідки трудової міграції для України*

Сфера впливу	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Економічна (макрорівень)	Валютні надходження, стабілізація платіжного балансу, підтримка нацвалюти	Залежність від грошових переказів
Економічна (домогосподарства)	Зростання рівня життя, покриття базових витрат	Формування нерівності між сім'ями
Ринок праці	Зменшення безробіття	Дефіцит робочої сили в окремих галузях
Людський капітал	Набуття досвіду, знань, нових технологій	«Відтік мізків»
Підприємництво	Інвестування у бізнес після повернення	Нереалізований потенціал частини мігрантів
Соціальна	Часткове зниження соціальної напруги через доходи	«Розділені сім'ї», проблеми виховання дітей

Інноваційна	Потенційне впровадження нових практик після повернення	Втрата інтелектуального потенціалу
-------------	--	------------------------------------

Джерело: складено авторами.

Таким чином, трудова міграція має комплексний і суперечливий вплив на економіку та суспільство України. З одного боку, вона забезпечує значні валютні надходження, знижує рівень безробіття та сприяє підвищенню добробуту населення. З іншого боку, масовий виїзд працездатного населення призводить до демографічних проблем, дефіциту кадрів та втрати частини інтелектуального потенціалу країни.

Дискусія.

Отримані результати підтверджують, що сучасна трудова еміграція з України суттєво відрізняється від міграційних процесів попередніх десятиліть. Якщо до початку повномасштабної війни головними рушійними чинниками міграції були економічні мотиви, зокрема пошук вищих доходів і кращих умов праці, то після 2022 року визначальну роль почали відігравати чинники безпеки. Це зумовило трансформацію структури міграційних потоків, у яких значну частку становлять жінки з дітьми та молодь. Водночас у міру адаптації українських громадян до умов перебування за кордоном вимушена міграція дедалі більше набуває ознак довгострокової трудової еміграції, що створює нові ризики для відновлення національного ринку праці та демографічного потенціалу країни.

Важливим дискусійним аспектом є оцінка впливу трудової еміграції на економічний розвиток України. З одного боку, значні обсяги грошових переказів сприяють підтримці доходів населення, зміцненню платіжного балансу та стабілізації фінансової системи держави. Крім того, українські працівники отримують нові професійні компетенції, досвід роботи в міжнародному середовищі та доступ до сучасних технологій. З іншого боку, тривале перебування працездатного населення за межами країни посилює дефіцит кадрів у ключових галузях економіки, ускладнює процеси післявоєнного відновлення та підвищує ризики втрати частини накопиченого людського капіталу. Тому позитивний економічний ефект від зростання грошових переказів не може повністю компенсувати довгострокові втрати від скорочення трудового потенціалу держави.

У контексті повоєнного розвитку України особливої актуальності набуває формування комплексної державної політики у сфері міграції та ринку праці. Необхідним є створення умов для добровільного повернення громадян, стимулювання їхньої економічної активності та ефективного використання набутого за кордоном досвіду. Водночас державна політика має бути спрямована не лише на повернення мігрантів, а й на підвищення конкурентоспроможності внутрішнього ринку праці через зростання рівня оплати праці, розвиток підприємництва, підтримку інновацій та модернізацію системи професійної освіти. Лише поєднання економічних, соціальних і інституційних заходів дозволить мінімізувати негативні наслідки трудової еміграції та перетворити міграційний потенціал українців на важливий ресурс сталого розвитку держави.

Висновки.

Україна займає вагомe місце на світовому ринку праці як один із найбільших постачальників трудових ресурсів. Значні масштаби трудової міграції українців зумовлені як економічними причинами, так і внутрішніми структурними проблемами національного ринку праці. Географія міграційних потоків свідчить про переважну орієнтацію на країни Європейського Союзу, де українські працівники користуються попитом у різних секторах економіки, зокрема в будівництві, сільському господарстві, сфері послуг та догляду.

Оцінка впливу трудової міграції на економіку України дозволила виявити як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних належить надходження грошових переказів від трудових мігрантів, які є важливим джерелом валютних надходжень і підтримують внутрішній попит. Крім того, міграція сприяє зниженню рівня безробіття та формуванню нових професійних навичок у працівників. Водночас негативні наслідки проявляються у скороченні чисельності працездатного населення, демографічному старінні, дефіциті кадрів у певних галузях та втраті інтелектуального потенціалу країни.

Перспективи участі України у світовому ринку праці значною мірою залежать від ефективності державної соціально-економічної політики. Важливим напрямом є створення сприятливих умов для розвитку внутрішнього ринку праці, підвищення рівня заробітної плати, стимулювання інноваційної

діяльності та розвитку високотехнологічних галузей. Особливого значення набуває інвестування в освіту та розвиток людського капіталу, що дозволить підвищити конкурентоспроможність українських працівників як на національному, так і на міжнародному рівні.

Таким чином, участь України у світовому ринку праці має складний і багатовимірний характер. З одного боку, вона відкриває нові можливості для економічного розвитку та підвищення добробуту населення, з іншого – створює низку викликів, пов'язаних із відтоком трудових ресурсів і демографічними змінами.

Авторський внесок:

Бояр А. О.: концептуалізація, методологія, написання – рецензування та редагування, нагляд, валідація.

Царюченко Д. О.: дослідження (збір первинної інформації), формальний аналіз, візуалізація, курація даних, написання – оригінальна чернетка.

Джерела та література

1. Волоско Я. О. Міжнародна трудова міграція населення: причини виникнення та наслідки для економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2015. № 824 (6). С. 21–26. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/31264> (дата звернення: 03.06.2026).
2. Нісіфорова А. Міжнародна трудова міграція: причини, особливості, наслідки. *Магістерський науковий вісник.* 2022. № 37. С. 3–6. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/23742/1/Nisiforova.pdf> (дата звернення: 06.06.2026).
3. Короленко Н. В., Петросян А. А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка.* 2021. № 1. DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.85](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.85) (дата звернення: 06.07.2026).
4. Петренко К. В., Пігуль В. В. Особливості формування та розвитку світового ринку праці. *Бізнес Інформ.* 2015. № 12. С. 37–42. URL: https://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-12_0-pages-37_42.pdf (дата звернення: 05.08.2026).
5. Behera J., Jain A., Sharma R. The nexus between labour mobility and innovation: an empirical analysis. *Journal of Industrial and Business Economics.* 2024. Vol. 51. P. 551–584. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40812-024-00305-4> (дата звернення: 05.08.2026).
6. Мішина С., Мішин О. Міжнародна трудова міграція: сучасні тенденції та світові практики // *Theoretical and practical aspects of science development: scientific monograph.* Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. С. 118–178. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/371/10209/21293-1?inline=1> (дата звернення: 16.07 July.2026).
7. Сидорук Б. В., Панов А. Інтеграція України у світовий ринок праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2023. Вип. 46. С. 72–76. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-46-13> (дата звернення: 05.08.2026).
8. Червінська Л. П. Міжнародна трудова міграція: особливості, наслідки для України. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти.* 2018. № 2. С. 90–102. URL: <https://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/133338/129853> (дата звернення: 10.06.2026).
9. Герасименко Ю. С. Ринок праці та демографічні виклики: старіння населення та дефіцит кадрів // *Психолого-педагогічні аспекти формування сучасних навичок у кваліфікованих робітників для повоєнного відновлення України: матеріали наук.-практ. семінару (м. Біла Церква, 27 березня 2025 р.).* Біла Церква: БІНПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 2025. С. 49–53. URL: <https://surl.li/beelui> (дата звернення: 06.06.2026).
10. Перепелюкова О. В., Мохамад А. Зарубіжний досвід працевлаштування населення та його значення для України. *Ефективна економіка.* 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6975> (дата звернення: 26.06.2026).
11. Близько 7 мільйонів українців покинули країну через вторгнення Росії. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/society/2022/06/05/519080_blyzko_7_milyoniv_ukraintsiv.html (дата звернення: 20.07.2026).
12. 290,3 тисячі громадян виїхали та не повернулись в Україну у 2025 році. Опендатабот. 2026. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/ukrainians-emigration-trend-2025-12> (дата звернення: 06.06.2026).
13. Піщимуха А. Україна після війни: демографічна ціна неповернення. Фарватер.Схід. 2026. URL: <https://farvatermedia.com/articles/ukraina-pislia-viiny-demohrafichna-tsina-nepovernennia/> (дата звернення: 13.07.2026).
14. Сасенко В. Тимчасовий захист в ЄС мають понад 4,3 млн українців, найбільше у трьох країнах. УНІАН. 2026. URL: <https://www.unian.ua/world/ukrajinski-bizhenci-v-yakih-krajinah-nashih-gromadyan-zaraz-naybilshe-13313982.html> (дата звернення: 11.06.2026).

15. Шаправський Р. Трудові резерви. Куди їдуть працювати українці і як їх хочуть повернути у країну. РБК-Україна. 2021. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/trudovye-rezervy-kuda-edut-rabotat-ukraintsy-1628256612.html> (дата звернення: 12.07.2026).

16. Грошові перекази в Україну торік сягнули 9,6 мільярда доларів. Укрінформ. 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3962748-grosovi-perekazi-v-ukrainu-torik-sagnuli-96-milarda-nacbank.html> (дата звернення: 15.07.2026).

References

1. Volosko, Ya. O. (2015). Mizhnarodna trudova mihratsiya naseleennya: prychyny vynyknennya ta naslidky dlya ekonomiky [International labour migration of the population: causes and consequences for the economy]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika". Seriya: Yurydychni nauky*, 824(6), 21–26. Available at: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/31264> (accessed 03 June 2026). [in Ukrainian].
2. Nisiforova, A. (2022). Mizhnarodna trudova mihratsiya: prychyny, osoblyvosti, naslidky [International labour migration: Causes, features, and consequences]. *Mahisterskyi naukovyi visnyk*, 37, 3–6. Available at: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/23742/1/Nisiforova.pdf> (accessed 06 June 2026). [in Ukrainian].
3. Korolenko, N. V., Petrosian, A. A. (2021). Mizhnarodna mihratsiya robochoyi syly: prychyny ta naslidky [International labour migration: causes and consequences]. *Efektivna ekonomika*, 1. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.85> (accessed 06 July 2026). [in Ukrainian].
4. Petrenko, K. V., Pihul, V. V. (2015). Osoblyvosti formuvannya ta rozvytku svitovoho rynku pratsi [Features of formation and development of the global labour market]. *Biznes Inform*, 12, 37–42. Available at: https://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-12_0-pages-37_42.pdf (accessed 05 August 2026). [in Ukrainian].
5. Behera, J., Jain, A., Sharma, R. (2024). The nexus between labour mobility and innovation: An empirical analysis. *Journal of Industrial and Business Economics*, 51, 551–584. <https://doi.org/10.1007/s40812-024-00305-4> (accessed 05 August 2026). [in English].
6. Mishyna, S., Mishyn, O. (2023). Mizhnarodna trudova mihratsiya: suchasni tendentsiyi ta svitovi praktyky [International labour migration: Current trends and global practices]. In *Theoretical and practical aspects of science development: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 118–178. Available at: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/371/10209/21293-1?inline=1> (accessed 16 July 2026). [in Ukrainian].
7. Sydoruk, B. V., Panov, A. (2023). Intehratsiya Ukrayiny u svitovyi rynek pratsi [Integration of Ukraine into the global labour market]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 46, 72–76. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-46-13> (accessed 05 August 2026). [in Ukrainian].
8. Chervinska, L. P. (2018). Mizhnarodna trudova mihratsiya: osoblyvosti, naslidky dlya Ukrayiny [International labour migration: Features and consequences for Ukraine]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*, 2, 90–102. Available at: <https://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/133338/129853> (accessed 10 June 2026). [in Ukrainian].
9. Herasymenko, Yu. S. (2025). Rynek pratsi ta demohrafichni vyklyky: starinnya naseleennya ta defitsyt kadriv [Labour market and demographic challenges: population ageing and labour shortages]. In *Psykhologo-pedahohichni aspekty formuvannya suchasnykh navychok u kvalifikovanykh robotnykiv dlya povoyennoho vidnovlennya Ukrayiny: materialy naukovo-praktychnoho seminaru [Psychological and pedagogical aspects of developing modern skills among qualified workers for the post-war reconstruction of Ukraine: Proceedings of the scientific-practical seminar]*, Bila Tserkva, 27 March 2025, 49–53. Bila Tserkva: BINPO DZVO “Universytet menedzhmentu osvity” NAPN Ukrayiny. Available at: <https://surl.li/beelui> (accessed 06 June 2026). [in Ukrainian].
10. Perepeliukova, O. V., Mokhamad, A. (2017). Zarubizhnyi dosvid pratsevlashtuvannya naseleennya ta yoho znachennya dlya Ukrayiny [Foreign experience of population employment and its significance for Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 8. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6975> (accessed 26 June 2026). [in Ukrainian].
11. Blyzko 7 milioniv ukraintsyv pokynuly krayinu cherez vtornennya Rosiyi [About 7 million Ukrainians left the country due to Russia's invasion]. (2022). LB.ua. Available at: https://lb.ua/society/2022/06/05/519080_blyzko_7_milyoniv_ukraintsyv.html (accessed 20 July 2026). [in Ukrainian].
12. 290,3 tysiachi hromadyan vyikhaly ta ne povernulys v Ukrayinu u 2025 rotsi [290,300 citizens left Ukraine and did not return to Ukraine in 2025]. (2026). Opendatabot. Available at: <https://opendatabot.ua/analytics/ukrainians-emigration-trend-2025-12> (accessed 06 June 2026). [in Ukrainian].
13. Pishchymukha, A. (2026). Ukrayina pislya viyny: demohrafichna tsina nepovernennya [Ukraine after the war: The demographic cost of non-return]. *Farvater.Skhid*. Available at: <https://farvatermedia.com/articles/ukraina-pislya-viyny-demohrafichna-tsina-nepovernennia/> (accessed 13 July 2026). [in Ukrainian].

14. Saienko, V. (2026). Tymchasovyi zakhyst v YeS mayut ponad 4,3 mln ukrayintsi, naibilshe u trokh krayinakh [More than 4.3 million Ukrainians have temporary protection in the EU, most of them in three countries]. UNIAN. Available at: <https://www.unian.ua/world/ukrajinski-bizhenci-v-yakih-krajinah-nashih-gromadyan-zaraz-naybilshe-13313982.html> (accessed 11 June 2026). [in Ukrainian].
15. Shapravskiy, R. (2021). Trudovi rezervy. Kudy yidut pratsyuvaty ukrayintsi i yak yikh khochut povernuty u krayinu [Labour reserves: Where Ukrainians go to work and how they want to return them to the country]. RBK-Ukrayina. Available at: <https://www.rbc.ua/ukr/news/trudovye-rezervy-kuda-edut-rabotat-ukraintsy-1628256612.html> (accessed 12 July 2026). [in Ukrainian].
16. Hroshovi perekazy v Ukrainu torik syahnuly 9,6 miliarda dolariv [Remittances to Ukraine reached USD 9.6 billion last year]. (2025). Ukrinform. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3962748-grosovi-perekazi-v-ukrainu-torik-sagnuli-96-milarda-nacbank.html> (accessed 15 July 2026). [in Ukrainian].

Статтю підготовлено в межах проєкту Erasmus+ Jean Monnet Module “Corporate Sustainability and Responsibility in the European Union (CSREU)” (№101175652), що фінансується Європейським Союзом. Погляди та висновки, викладені у публікації, належать авторам і не обов’язково відображають позицію Європейського Союзу або Європейського виконавчого агентства з питань освіти і культури (EACEA).

Стаття надійшла до редакції 06.08.2026 р.
Стаття прийнята до друку 27.08.2026 р.
Стаття опублікована 13.09.2026 р.